

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Н.М. Андреева, доктор економічних наук
andreeva.n.n@mail.ru

Л.С. Купінець, доктор економічних наук
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАНУ, м. Одеса
lek_larisa@ukr.net

Агропромисловий комплекс України (далі - АПК) (сільське господарство і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17-18% її валового внутрішнього продукту та близько 60% фонду споживання населення. У ньому зайнято 23% працездатного населення та використовується понад однієї п'ятої основних фондів національної економіки. Крім того, аграрний сектор є одним із бюджетоформуючих та інвестиційних складових економіки держави, сектор національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 9-10%, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту. АПК – сегмент національної економіки, що може стати головною рушійною силою економічного розвитку держави.

Стратегічні інтереси нашої держави полягають у забезпеченні впровадження системної політики екологізації агропромислового сектору економіки в Україні, яка в першу чергу базується на раціональному використанні, охороні та відновленні природно-ресурсного потенціалу і збереженні довкілля. Це обумовлює необхідність узгодження національної політики в сфері реструктуризації, модернізації і екологізації агропромислового сектору економіки, а також надання послуг, із політикою з питань охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, формування та запровадження цих механізмів на ринкових засадах економіки. Але технологічна відсталість, велика енергоємність і матеріалоемність агропромислового сектору економіки, низький рівень переробки сировини, фізична зношеність виробничих потужностей багатьох агропромислових підприємств України формують умови, коли відбувається надмірне забруднення навколишнього природного середовища, що негативно впливає на стан здоров'я людини, природно-ресурсний потенціал країни, підприємства

не можуть забезпечити конкурентоспроможний рівень продукції через її надмірну високу собівартість та невідповідність екологічним критеріям.

Метою даного дослідження є визначення сутності та впровадження особливостей впровадження екологічно чистих органічних виробництв в агропромисловому секторі економіки України, спрямованих на підвищення економіко-екологічної ефективності діяльності вітчизняних продовольчих підприємств, активізації відтворення природно-ресурсного потенціалу регіонів, екологізації економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави.

Міжнародна спільнота приділяє велику увагу проблемі забезпечення екологічної та продовольчої безпеки і за останні десятиліття було сформульовано головні принципи її розв'язання, а саме це: *принцип сталого розвитку АПК*, який полягає в тому, що розвиток має здійснюватися таким чином, щоб найбільш повно задовольнити потреби сучасного суспільства без загрози обмежити здатність майбутніх поколінь використовувати природні ресурси; *принцип більш чистого виробництва АПК* передбачає постійне застосування комплексних профілактичних заходів у виробництві продукції та послуг, що сприяє підвищенню економічної, соціальної, екологічної ефективності та зниженню ризиків негативних змін у навколишньому середовищі; *принцип екологізації АПК* передбачає активне впровадження позитивних досягнень (результатів) науково-технічного прогресу в агропромисловий сектор економіки та перенесення його на еколого-економічні, економіко-організаційні та еколого-технічні відносини.

Агропромислова сфера є в усьому світі одним з основних споживачів природних ресурсів і основним джерелом забезпечення розвитку суспільства. Негативний вплив на довкілля, спричинений сільськогосподарським виробництвом, пов'язаний як із виснаженням природних ресурсів, так і з їх забрудненням у результаті застосування в агросфері чужорідних ресурсів (отрутохімікатів, мінеральних добрив та генетично модифікованого матеріалу). Так, за останні сорок років у світі при підвищенні врожайності зернових культур майже в 2,5 рази використання мінеральних добрив зросло більш ніж вдвідесятеро, а пестицидів – багаторазово. Встановлено, що спроби урядів збалансувати сільськогосподарські ринки шляхом коригування цін на продовольчі товари і введені чужорідні ресурси мають більш серйозні наслідки для ґрунту, водних ресурсів, здоров'я людини та екосистеми в цілому, ніж аналогічні дії на ринках продукції інших секторів [1].

В таких умовах першочерговим виявляється розвиток агропродовольчої сфери, тобто формування такого еколого-економічного стану продовольчої сфери, при якому забезпечується продовольча незалежність країни, гарантується фізична і економічна доступність для населення харчових продуктів, що відповідають вимогам стандартів якості, в обсягах не нижче раціональних норм споживання, необхідних для активного, здорового способу життя. Потреба в харчуванні – є невід’ємною потребою кожної людини, задоволення якої ставить перед собою за мету агропромисловий сектор економіки. Слід зазначити, що в Україні, як і в інших країнах світу, дедалі більше зростає попит на екологічно-чисті продукти харчування. Політику екологізації агропромислового сектору економіки, на наш погляд, слід розглядати у двох напрямках, а саме: політику екологізації сільського господарства та екологізації переробної промисловості. Загальним еколого-економічним напрямом трансформації системи агропромислового комплексу є ресурсозбереження і екологоорієнтованість технологій.

Одним із шляхів вирішення проблеми посилення екологізації аграрної діяльності є розширення впровадження альтернативних систем сільського господарювання, до яких перш за все відносять біоінтенсивне міні-землеробство (Biointensive Mini-Farming), біодинамічне землеробство (Biodynamic Agricultural); технології використання ефективних мікроорганізмів або ЕМ-технології (Effective Microorganism); низьковитратне стале сільське господарство (LISA – Low Input Sustainable Agriculture); органічне сільське господарство (Organic Agriculture або Organic Farming); точне землеробство (Precision Farming or Precision Agriculture). Зазначимо, що вище зазначені альтернативні системи сільського господарювання, спрямовані на екологізацію аграрної діяльності, зазвичай пов’язують з концепцією «органічного виробництва».

Перед економікою держави стоїть завдання глибокої реструктуризації та оновлення агропромислового комплексу з метою створення умов для прискорення технологічного його оновлення, забезпечення конкурентоспроможності продукції з одночасним зменшенням рівня впливу на довкілля. Саме тому в Україні життєво необхідно забезпечити впровадження загальної стратегії екологічно чистого виробництва (ЕЧВ) в агропромисловому секторі вітчизняної економіки. Вона повинна визначити шляхи комплексного вирішення економічних та екологічних проблем та стимулювати передумови створення дієвої системи механізмів її державного управління та ринкової активізації. Запровадження та подальший розвиток

екологічно чистого органічного виробництва неможливий за відсутності встановлених на законодавчому рівні вимог до існування відповідних правовідносин у агропромисловій сфері. Регламентація у нормативно-правових актах аспектів екологізації агропромислової сфери сприяє встановленню впорядкованості та неухильному дотриманню встановлених правил поведінки. Слід зазначити, що законодавство України в частині запровадження екологічно-чистого виробництва взагалі, та у агропромисловій сфері зокрема, перебуває на етапі становлення, але вже сьогодні можна акцентувати увагу на певних позитивних зрушеннях, що відбуваються у досліджуваній сфері.

Також слід акцентувати увагу на ухваленні Верховною Радою України у 2012 році Закону України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини", який визначає правові, економічні та соціальні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, заходи контролю та нагляду за такою діяльністю і спрямований на забезпечення справедливої конкуренції та належного функціонування ринку органічної продукції та сировини, покращення основних показників стану здоров'я населення, збереження природного навколишнього середовища, раціонального використання ґрунтів, забезпечення раціонального використання та відтворення природних ресурсів, а також гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні. Також до переліку завдань та заходів з виконання Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 року за № 785, включено такі завдання, як розроблення та впровадження ресурсозберігаючих технологій і технічних засобів для інноваційного розвитку агропромислового комплексу, що призведе до зниження ресурсоемності продукції і, як наслідок, зменшення техногенного навантаження на навколишнє природне середовище, поліпшення його стану

Оптимальним варіантом інституційної підтримки впровадження та розвитку більш чистих виробництв і екологічних технологій в АПК є створення відповідного органу виконавчої влади, на який було б покладено функції державного управління, регулювання та контролю в сфері впровадження та розвитку більш чистих органічних виробництв і екологічних технологій. Тому вважаємо, що з метою інтеграції теоретичних положень екологічно чистого виробництва у агропромисловому секторі економіки у плани дій Уряду, у плани

економічного та соціального розвитку, забезпечення економічного, пільгового та іншого стимулювання, поширення світового досвіду в край необхідним утворення Національної ради з впровадження та розвитку екологічно чистих органічних виробництв в Україні.

Впровадження екологічно чистих органічних виробництв і екологічних технологій потрібно реалізовувати шляхом застосування механізмів цілеспрямованої державної політики на національному, регіональному та місцевих рівнях, а також механізмів ринкової активізації, що сприятимуть фінансової підтримки впровадженню та розвитку екологічно чистих виробництв і міжнародної співпраці. Державне управління, регулювання та контроль за впровадженням та розвитком екологічно чистих виробництв мають бути покладені на спеціально створений центральний орган виконавчої влади – Національне агентство України з екологічно чистих органічних виробництв.

Реалізація стратегії агропромислового розвитку національної економіки на інноваційних принципах, її модернізація та оновлення вимагатиме тривалого часу і значних обсягів інвестицій. Тому перехідний період трансформації економіки на інноваційний напрямок розвитку, пов'язаний з широким оновленням парку технологій, вимагатиме пошуку стратегічних підходів, які забезпечували б з одного боку запровадження систем екологічного інжинірингу, трансфер екологічно чистих технологій, а з другого боку забезпечували б мінімізацію фінансових витрат підприємств для забезпечення ринку конкурентоспроможною екологічно чистою продукцією. Похідною цих процесів буде істотне зменшення негативного впливу на довкілля. В основу цього дослідження покладено ідею подолання наслідків системної економіко-екологічної кризи в агропромисловому комплексі України шляхом розробки дієвих механізмів державного регулювання та механізмів ринкової активізації впровадження в вітчизняну економіку екологічно чистих технологій (виробництва екологічно чистої аграрної продукції) .

Література

1. Бурлакова І.М. Науково-методична основа екологізації життєвого циклу продукції / І.М. Бурлакова // Механізм регулювання економіки. – 2009. – Т.1, №4. – С.236-240.